

تغییرات و تحولات ساختاری رو به جلو در اقتصاد داخلی و تجارت خارجی ترکمنستان

سفارت جمهوری اسلامی ایران - عشق آباد

مقدمه:

متأسفانه در ترکمنستان بدلیل ساختار خاص حکومتی و برخلاف همه کشورهای دنیا، آمار و شاخص های مختلف اقتصادی بشکل ریز و جزئی بصورت دوره‌ای منتشر نمی‌شود و هیچگونه مرجع رسمی برای دسترسی به اینگونه آمار از جمله آمار صادرات و واردات و برخی دیگر شاخص های اقتصادی وجود ندارد. البته برخی مواقع در جلسات کابینه، برخی اطلاعات در خصوص افزایش و یا کاهش درصدی برخی شاخص ها ذکر می‌شود، ولی چون آمار پایه برای مقایسه آنها وجود ندارد، لذا دستیابی به تغییرات آماری دقیق بسیار سخت می‌باشد. اخیراً کارشناسی بنام والناتین تراپزنیکوف (*Valentin Trapeznikov*) با ارائه برخی آمارهای مربوط به تجارت خارجی ترکمنستان در چهار ماهه اول سال میلادی جاری، نتیجه گیری نموده است که تغییرات ساختاری در تجارت خارجی ترکمنستان در حال وقوع است. بنظر می‌رسد، منبع آمار مذکور به احتمال بسیار زیاد دولت ترکمنستان باشد و ممکن است، در ارائه برخی آمار غلو شده باشد، با این حال، گزارش مذکور می‌تواند تا حدی جهت گیری‌های جدید در تجارت خارجی ترکمنستان را نشان داده و از این جهت می‌تواند برای بازرگانان ایرانی بعنوان یکی از طرف‌های تجاری سنتی ترکمنستان مفید باشد.

داده‌های آماری کارشناس:

بر اساس گزارش مورد اشاره، ثبات اقتصاد جهانی در سال ۲۰۲۱ تاثیر مثبتی بر شاخص‌های تجارت خارجی ترکمنستان گذاشته است. این کارشناس اظهار می‌دارد، در چهارماهه اول سال ۲۰۲۱، حجم صادرات گاز ترکمنستان در مقایسه با سال ۲۰۲۰، ۲۴/۱ درصد افزایش داشته است و حجم صادرات محصولات نفتی و بنزین مشتق از گاز طبیعی به ترتیب ۲۳/۵ و ۵۰/۴ درصد افزایش یافته است.

در زمینه صادرات سوخت و منابع انرژی، گرایش به سمت افزایش عرضه کک نفتی و محصولات نفتی است. صادرات این مواد به ترتیب ۱۲۴/۷ درصد و ۲۶/۸ درصد افزایش یافته است. این کارشناس معتقد است، تغییرات ساختاری در تجارت خارجی در سال ۲۰۲۱ رخ داده است. در خلال ماه‌های ژانویه تا

آوریل ۲۰۲۱، حجم صادرات غیر نفتی ترکمنستان تا ۶۹/۱ درصد نسبت به چهار ماه اول سال قبل افزایش یافته است و به رقم ۵۴۶/۸ میلیون دلار افزایش یافته است. سهم صادرات غیر نفتی این کشور از ۱۲/۸ درصد در چهار ماهه اول سال ۲۰۲۰ به رقم ۲۱/۷ درصد در مدت مشابه سال جاری رسیده است. در همان حال میزان رشد صادرات برق ۵۵/۵ درصد، سولفور ۳ برابر، کود شیمیایی ۳۶/۵ درصد، شیشه و محصولات شیشه‌ای ۱۰۵/۲ درصد، لوله، شیلنگ و اتصالات پلاستیکی ۴ برابر، منسوجات ۶۳/۲ درصد، ید ۴/۸ درصد، پشم ۴۹/۸ درصد، ریشه شیرین بیان ۵۷/۹ درصد، آرد شیرینی‌پزی ۳/۸ برابر و سبزیجات ۱۰۲/۸ درصد افزایش یافته است.

بر اساس نظر این کارشناس، در همین مدت، حجم صادرات گوجه فرنگی در حدود ۸۷ درصد افزایش یافته و مقدار ۳۷/۶ هزار تن گوجه فرنگی به ارزش ۴۱/۴ میلیون دلار صادر شده است. مقصد بیش

از ۹۲ درصد گوجه صادراتی ترکمنستان، کشورهای اوراسیا (ارمنستان، بلاروس، قزاقستان، قرقیزستان و روسیه) می باشد.

در خلال چهار ماه اول سال ۲۰۲۱ حجم کل واردات ترکمنستان به بیش از ۱/۶۹ میلیارد رسیده و نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۷/۴ درصد کاهش یافته است. در همان حال واردات تجهیزات الکترونیکی ۲۳/۷ درصد افزایش و حجم واردات مواد خام تا ۱۹/۴ درصد کاهش یافته است. مواد مصرفی غذایی ۵/۲ درصد و مواد غذایی تا ۱۱/۵ درصد کاهش یافته است.

بر اساس نظر این کارشناس، تغییرات عمده‌ای در ساختار جغرافیایی تجارت خارجی ترکمنستان نیز رخ داده است. در خلال مدت مذکور حجم تجارت خارجی با کشورهای اوراسیا تا ۹ درصد کاهش یافته است که بخش عمده آن مربوط به کاهش عمده در واردات از روسیه به میزان ۴۶/۵ درصد می باشد. البته حجم تجارت خارجی ترکمنستان با سایر کشورهای اوراسیا افزایش داشته است، بویژه حجم صادرات ترکمنستان به ارمنستان ۵ برابر، به قزاقستان و قرقیزستان ۲ برابر، به بلاروس تا ۲۲/۶ درصد و به روسیه تا ۳۵ درصد افزایش یافته است.

همچنین حجم صادرات ترکمنستان به ایران و اوکراین تا ۵/۶ برابر، به امارات و ترکیه به ترتیب ۳/۹ درصد و ۱/۹ برابر افزایش یافته است. در همان حال صادرات به چین تا ۲۱ درصد کاهش یافته است. همچنین حجم صادرات این کشور به هند و آذربایجان کاهش یافته است.

این کارشناس معتقد است، کاهش واردات تا حد زیادی متاثر از اجرای برنامه سیاست جایگزینی واردات در ترکمنستان است. این اقدام تا حد زیادی در بخش افزایش تولید مصالح ساختمانی، غلات، تولیدات

دامی و مواد غذایی در کشور رخ داده است. واردات آهن آلات و محصولات وابسته تقریباً به نصف کاهش یافته است. همچنین واردات محصولات لبنی ۱/۵ برابر، انواع پنیر ۲/۳ برابر، فراورده‌های شیری ۱/۷ برابر، گوشت و محصولات گوشتی ۱/۷، برنج بیش از ۱۱ برابر، گندم تقریباً ۱/۵ برابر، سبزیجات ۱/۲۵ برابر که شامل پیاز و سیر بیش از ۱/۵ برابر و سیب زمینی ۱۳ درصد کاهش یافته است. واردات سیب زمینی و خیار تقریباً متوقف شده است.

والنتین تراپزینیکوف اشاره دارد، تغییرات عمده‌ای در ساختار تجارت خارجی ترکمنستان در یکسال و نیم گذشته از حیث فهرست کالاها و جغرافیای تجارت رخ داده است. این تغییرات به خاطر نیازهای اقتصادی در بخشی از اقلام بویژه نیاز به برخی کالاهای خاص و همچنین اجرای یک سری تغییرات اساسی در برنامه‌های اجتماعی، اقتصادی این کشور به منظور تنوع بخشی به جهت‌گیری‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی این کشور صورت گرفته است.

ملاحظات:

۱- در گزارش مورد اشاره بیشتر به صادرات غیر نفتی و گازی اشاره شده است. شایان ذکر است بیش از هشتاد درصد از درآمدهای صادراتی ترکمنستان (در حدود ۷ میلیارد دلار در سال) از صادرات گاز به چین و روسیه حاصل می‌شود. البته حدود ۸۴ درصد از رقم مذکور مربوط به صادرات گاز به چین است. چین در سال ۲۰۲۰ بر اساس شرایط فورس مازور، مقدار واردات گاز از ترکمنستان را به میزان ۲۷ درصد کاهش داد. البته در سال ۲۰۲۱ تا حدی واردات خود را از ترکمنستان افزایش داد، پیش بینی می‌شود، میزان واردات گاز چین از ترکمنستان در سال جاری به حدود ۶ میلیارد دلار رسد.

۲ - استراتژی دولت ترکمنستان در اتخاذ

سیاست‌های جایگزینی واردات از طریق

تقویت بخش خصوصی این کشور در ایجاد

صنایع غیر نفتی کوچک و متوسط، توسعه

کشاورزی از طریق واگذاری زمین به

کشاورزان متوسط و بزرگ و ترویج کشت

گلخانه‌ای در کنار مکانیزه نمودن سیستم‌های

آبیاری، اصلاح بذر و آموزش کشاورزان، طی

سال‌های اخیر منجر به تقویت صنایع غیر

نفتی شده است.

همانگونه که در گزارش فوق اشاره دارد، در چهار ماهه اول سال ۲۰۲۱، میزان تولیدات غیرنفتی این کشور به حدود ۵۴۷ میلیون دلار رسیده است و سهم آن از ۱۲/۸ درصد از کل صادرات این کشور در مدت مشابه سال قبل به ۲۱/۷ درصد از کل صادرات در سال جاری رسیده است. رقم مذکور را اگر در دامنه زمانی یکساله حساب نماییم، میزان صادرات نفتی این کشور به ۱/۶۴۰ میلیارد دلار می‌رسد. افزایش صادرات غیر نفتی این کشور به میزان بیش از ۶۹ درصد (بر اساس گزارش فوق) یک دستاور بزرگ برای این کشور محسوب می‌شود. حال ممکن است تا حدی در ارائه آمار مذکور غلو شده باشد، اما مشاهدات عینی و انتشار گزارش‌های روزمره در افتتاح کارخانه‌های جدید و یا افزایش ظرفیت کارخانه‌های موجود موید این موضوع

می‌باشد. ضمن آنکه مشاهدات عینی نگارنده در بازار ترکمنستان شاهی بر این مدعا است. طی یکسال و نیم گذشته بسیاری از برندهای ترکمنی خصوصاً در بخش مواد غذایی، نوشابه، آب میوه و شیرینی و شکلات، لبنیات جایگزین برندهای خارجی از جمله ایرانی شده است.

۳- شایع شدن ویروس کرونا از اوایل سال ۲۰۲۰ و ایجاد محدودیت‌های مرزی توسط ترکمنستان در کنار افزایش قیمت مواد غذایی در سطح جهانی از یک طرف و کاهش درآمدهای گازی ترکمنستان، موجب کاهش درآمدهای ترکمنستان شد و این کشور بالاجبار، میزان واردات خود خصوصاً توسط دولت را کاهش داد. از سوی دیگر کاهش ارزش پول ملی به میزان حدود ۵۰ درصد، موجب کاهش بیشتر واردات و در مقابل باعث ایجاد انگیزه بیشتر برای صادر کنندگان ترکمنستان خصوصاً در بخش خصوصی شد. هزینه پایین تولید از جمله برق و گاز ارزان، کارگر ارزان و استفاده از مواد اولیه ارزان (میوه و پنبه ارزان داخلی) موجب ترغیب تولیدکنندگان و صنعتگران ترکمنی به تامین نیازهای داخلی، کاهش واردات و تا حد زیادی افزایش صادرات شد.

۴- صادرکنندگان جمهوری اسلامی ایران به ترکمنستان طی سی سال اخیر عمدتاً تامین‌کنندگان محصولاتی مانند میوه و تره‌بار، خشکبار، مواد غذایی فراوری شده و محصولات صنعتی می‌باشند. یعنی محصولاتی که تدریجاً صنعتگران و کشاورزان ترکمنستان در آن فعال تر شده و خود به تولیدکنندگان آن تبدیل شده‌اند.

ترکمنستان تا دو سال پیش در برخی فصول سال، گوجه‌فرنگی از ایران وارد می‌کرد، اکنون این کشور به صادرکننده گوجه‌فرنگی تبدیل شده است. در حال حاضر در حدود ۵۰۰ هکتار از اراضی این کشور به کشت گلخانه‌ای اختصاص دارد. قرار است این مساحت طی سال‌های آتی به ۳۰۰۰ هکتار برسد. در دهه اول استقلال این کشور، شرکت‌های ایرانی بصورت محدود در کنار شرکت‌های ترکی و فرانسوی و سایر کشورها در پروژه‌های جاده‌سازی و ساختمانی ترکمنستان مشارکت داشتند. اما متأسفانه بدلیل مختلف بعد از مدتی، صحنه را ترک کردند. در حال حاضر به غیر از معدود پروژه‌های ساختمانی، کلیه پروژه‌های ساختمانی ترکمنستان بومی‌سازی شده و توسط شرکت‌های ترکمنی طراحی و اجرا می‌شود. شرکت‌های ترکمنی در بخش راه‌سازی نیز فعال هستند. هم‌اکنون پروژه بزرگراه عشق‌آباد - ترکمن‌آباد به طول ۶۵۰ کیلومتر توسط یک کنسرسیوم متشکل از چهار شرکت ترکمنی در دست اجرا است.

۵- اشاره کارشناس مذکور به افزایش صادرات ترکمنستان در زمان مورد اشاره کم و بیش با اطلاعات موجود در آمار مراجع رسمی ما کم و بیش منطبق است. بنظر می‌رسد، طی ماه‌های اخیر، به علت رونق صنایع پوشاک ایران، واردات نخ و فراورده‌های پنبه‌ای از ترکمنستان افزایش یافته است.

۶ - بسیاری از کارشناسان، مشکلات موجود در مسیر مبادلات تجاری دو کشور را ناشی از سخت‌گیری های دولت ترکمنستان و نظام پیچیده بروکراتیک آن و یا مشکل بدهی‌های گازی کشورمان به ترکمنستان تحلیل و احاله می‌نمایند، حال آنکه بخش عمده مشکل، گذشته از نوع رفتارهای تجاری طرف‌های ایرانی، ناشی از فقدان اطلاعات و درک درست طرف‌های ایرانی از تحولات اقتصادی و توسعه‌ای جاری در ترکمنستان است. لذا در این چارچوب شایسته است، در استراتژی تجارت خارجی خود به ترکمنستان، این شاخص را در نظر گرفته و مطابق با تحولات جاری در این تغییر اساسی ایجاد کنیم.

نتیجه‌گیری:

در این چارچوب بنظر می‌رسد، شایسته است، جهت‌گیری صادراتی کشورمان در ارتباط با ترکمنستان، منطبق با منافع طرفین در زمینه صادرات تکنولوژی، نرم افزار، صنایع متوسط و خطوط تولید کارخانه، تجهیزات پزشکی و دارو از ایران به ترکمنستان در کنار سرمایه‌گذاری‌های

مشترک در زمینه نساجی و پوشاک و صنایع دارویی سنتی متمرکز باشد. البته وجود ساختار سیاسی خاص ترکمنستان و داشتن منابع کافی جهت استفاده از بهترین تکنولوژی روز در برخی خطوط تولیدی خود در کنار مشکلات ارتباطی (کاربرد صرف زبان ترکمنی و روسی در تعاملات تجاری) و همچنین موضوع تحریم‌های بانکی و عدم اعتماد کافی (به علت برخی سوابق منفی طرف‌های ایرانی) از جمله چالش‌های موجود در این مسیر است.

محمود صادقی